

ingediend op **946** (2021-2022) – Nr. 1
6 oktober 2021 (2021-2022)

Voorstel van resolutie

van Bruno Tobback en Conner Rousseau

over de Vlaamse mogelijkheden
om de energiefactuur structureel te verlichten

TOELICHTING

De energieprijzen gaan door het dak. Op de groothandelsmarkt noteert gas vier keer zo hoog als een jaar geleden, de elektriciteit is nu drie keer duurder. Daarvoor zijn verschillende oorzaken.

Wat de prijzen van aardgas betreft, drijft op internationaal vlak de grote vraag naar gas in Azië de prijzen op, met als rechtstreeks gevolg een verminderd aanbod van lng in Europa, waardoor de gasprijzen op de Europese markt stijgen. Ook in Europa is de vraag naar gas groter dan in andere jaren en blijven de opslagniveaus onder het normale niveau. Onderhoudswerkzaamheden aan bepaalde gasinstallaties tijdens de zomer en diverse incidenten hebben ook tot een vermindering van het aanbod geleid. Ten slotte heeft de stijging van de CO₂-prijs in Europa de vraag naar aardgas de laatste maanden doen toenemen (ten koste van steenkool, dat minder concurrentieel is geworden).

Wat de elektriciteitsprijzen betreft, zorgt het algemene herstel van de economische activiteit voor een stijging. Diverse onderhoudswerkzaamheden aan elektriciteitscentrales en een toename van de elektriciteitsproductie uit aardgas en steenkool in een context van stijgende gas-, steenkool- en CO₂-prijzen, stuwen de prijzen omhoog.

De prijsstijgingen zullen in eerste instantie de mensen met een variabel aardgas- of elektriciteitscontract sterk raken. Zoals de naam al aangeeft, verandert de prijs van energiecontracten met variabele prijs het hele jaar door, afhankelijk van de gekozen formule en indexeringsparameters. De prijzen evolueren naargelang van de groothandelsprijzen op de spotmarkt of de termijnmarkt (maandelijks, driemaandelijks enzovoort). De hoge prijzen op de groothandelsmarkten hebben de leveranciers ertoe gebracht die verhoging in hun tariefaanbiedingen aan de huishoudens door te rekenen.

De prijsstijging op de groothandelsmarkten heeft geen invloed op de factuur van huishoudens met een contract met vaste prijs dat nog niet is afgelopen. Aangezien de stijging wellicht nog een tijd zal aanhouden, zullen ook zij op termijn met prijsstijgingen geconfronteerd worden.

De stijging van de groothandelsprijzen zijn een gevolg van ontwikkelingen en gebeurtenissen op de internationale markt. Dat de prijsschommelingen Vlaamse burgers extra raken, komt echter ook door elementen en bijzonderheden van het Vlaamse energiebeleid.

1. De energiefactuur is een verdoken belastingbrief

De elektriciteitsfactuur van Vlaamse gezinnen bestaat maar voor een derde uit energie (de commodity). Het overige gedeelte van de elektriciteitsfactuur bestaat uit netkosten (transmissie en distributie, waarvan een belangrijk aandeel openbare dienstverplichtingen (ODV)) en taksen en heffingen.

Doordat de elektriciteitsfactuur is volgestouwd met openbare dienstverplichtingen en heffingen, heeft de Vlaming een factuur die hoog is, zelfs bij lage energieprijzen. De Federatie van de Belgische Elektriciteits- en Gasbedrijven (FEBEG) stelt dat afhankelijk van de koopkracht de elektriciteit voor de Belgische gezinnen 62 procent duurder is dan in Frankrijk en 75 procent duurder dan in Nederland. De huidige internationale prijsstijgingen zorgen dus voor een toename van een al zwaar beladen factuur.

De Vlaamse overheid laat belangrijke onderdelen van het Vlaamse energiebeleid uitvoeren door Fluvius, het bedrijf dat de Vlaamse distributienetten voor elektriciteit en gas beheert. Zo heeft ze de distributienetbeheerders (DNB's) verplicht om een deel van de steun aan hernieuwbare energie uit te betalen. Verder moeten de DNB's premies geven voor gebouwenisolatie of andere vormen van energiebesparing bij gezinnen en bedrijven. Ook op het vlak van energiearmoede nemen ze maatregelen.

Transparantie

Die openbaredienstverplichtingen, en ook de verschillende heffingen en taksen zijn niet alleen een extra last op de energiefactuur, ze dragen ook bij tot een verhoogd gebrek aan transparantie. De vele toevoegingen aan de factuur maken de energiefactuur tot een weinig transparant en weinig inzichtelijk gegeven. Het is voor de overgrote meerderheid van de burgers niet duidelijk welke heffingen er allemaal bestaan en op welke manier ze worden doorgerekend.

Zo liggen er openbaredienstverplichtingen op zowel de leverancier en de distributienetbeheerder, als op de transmissienetbeheerder. Er zijn federale en regionale ODV's en er zijn ODV's van sociale, ecologische en technische aard. De complexiteit wordt meteen duidelijk en dan worden de extra heffingen en bijdragen nog buiten beschouwing gelaten.

Er ligt een belangrijke taak bij de verschillende overheden om de factuur weer overzichtelijk en begrijpbaar te maken. Als Vlaanderen wil dat burgers goede keuzes kunnen maken bij het sluiten van een energiecontract, dan moet de transparantie van de factuur aanzienlijk worden verhoogd.

Eerlijke verdeling

Naast het gebrek aan transparantie is er ook een probleem met de verdeling van de netkosten en openbaredienstverplichtingen tussen netgebruikers. Het zijn vooral de kleinste gebruikers, namelijk de gezinnen en kmo's, die opdraaien voor de netkosten en de ODV's. Ze betalen zo'n 90 procent van de netkosten. Grotere gebruikers dragen dus nauwelijks bij.

Laagspanningsgebruikers betalen gemiddeld 53,83 euro per verbruikt megawattuur. Kmo's betalen amper 5,95 euro, terwijl grote bedrijven die met hoogspanning werken maar 0,36 euro betalen. Concreet draagt een gezin dus zo'n 150 keer meer bij dan een bedrijf.

De factuur van gezinnen kan gevoelig worden verlaagd als die scheve verdeling wordt rechtgetrokken. Gezinnen en kleine kmo's betalen het grootste deel van de steun voor hernieuwbare energie. In de beginjaren van de zonnepanelen was dat nog enigszins logisch, aangezien de certificaten die de netbeheerders opkochten, in hoofdzaak elektriciteitsproductie door zonnepanelen bij gezinnen betroffen. Die verhouding is ondertussen echter sterk gewijzigd. Rond 2012 stonden er ongeveer evenveel PV-panelen bij bedrijven op middenspanning, als bij laagspanningsklanten. Dat de verdeelsleutel voor de kosten nooit is aangepast, is een politieke keuze die dringend aan herziening toe is.

Elementen uit factuur halen

Naast een eerlijkere verdeling van de netkosten moet ook grondig nagedacht worden of een financiering van het energiebeleid nog via de elektriciteitsfactuur moet gebeuren. Die financieringswijze is namelijk niet in overeenstemming met enerzijds fundamentele sociale principes (de sterkste schouders dragen de zwaarste

lasten), en anderzijds met de klimaatuitdagingen waarbij de keuze steeds meer valt op (duurzaam opgewekte) elektriciteit ter vervanging van fossiele energiebronnen.

De Vlaamse openbaredienstverplichtingen bedragen 1,4 miljard (exclusief btw). Een financiering via de algemene middelen zou een veel eerlijkere en transparante manier zijn om het energiebeleid te financieren. Door middelen die momenteel zo goed als onvoorwaardelijk worden toegekend aan de energie-intensieve industrie te gebruiken om openbaredienstverplichtingen te financieren, kan de energiefactuur verlicht worden zonder dat de begroting wordt bezwaard.

2. Te weinig hernieuwbare energie

De gevoeligheid voor prijsschommelingen op de internationale energiemarkten hangt samen met de afhankelijkheid van buitenlandse fossiele energiebronnen. Met amper 10 procent van onze energie uit hernieuwbare bronnen is België het Europese kneusje op het vlak van hernieuwbare energie. Kernenergie is goed voor 9 procent. En dus moet er nu 81 procent van de energie tegen een hoge kostprijs worden ingevoerd.

Een duurzame manier om de gevoeligheid voor internationale prijsschommelingen af te bouwen, bestaat erin om het aandeel hernieuwbare energie in de energiemix gevoelig op te trekken. Wie energie via zonnepanelen opwekt, is minder afhankelijk van buitenlandse energie en ondervindt minder last van de hoge energieprijzen. Bovendien is hernieuwbare energie nog nooit zo rendabel geweest als nu. De productiekosten voor zonne- en windstroom is vandaag bij nieuwe installaties lager dan 50 euro/mWh, zonder subsidie. De elektriciteitsbeursprijs noteerde vrijdag 1 oktober 2021 op 132 euro/mWh.

De broodnodige investeringen van zowel gezinnen als bedrijven blijven echter uit om verschillende redenen.

Voor de zonnepanelen was er de voorbije maanden veel commotie rond het afschaffen van het principe van de terugdraaiende teller. Veel zonnepaneeleigenaars voelen zich bedrogen, waarna veel geïnteresseerden hebben afgehaakt. In de eerste helft van 2021 werd maar 83 van de 300 beoogde megawatt aan zonnepanelen gelegd in Vlaanderen.

Binnen de sector zijn de verwachtingen over de groei van zonne-energie de komende jaren veel negatiever dan over andere vormen van groene energie, zoals opslag, duurzame mobiliteit of warmtenetten, hoewel het potentieel voor zonnepanelen bijzonder groot is. Volgens de sectorfederatie Organisatie voor Duurzame Energie (ODE) zijn er meer dan genoeg daken in Vlaanderen om bijkomende zonnepanelen te installeren. Maar 5 procent ervan is momenteel bedekt. De overheid moet dan ook dringend het vertrouwen in de aantrekkelijkheid van zonnepanelen herstellen.

Bij windturbines is het vooral de moeizame vergunningsprocedure die voor een trage groei zorgt. Er zijn veel beroepsprocedures tegen windmolenparken en ze duren bijzonder lang. Het duurt makkelijk zes jaar om een vergunning te verwerven voor een windturbine. De procedure kan eindeloos worden gerekt door telkens nieuwe argumenten naar voren te brengen. Daaraan kan tegemoet worden gekomen door vergunningsprocedures te vergemakkelijken en te versnellen, bijvoorbeeld door klagers te verplichten om alle rechtsmiddelen in één beroep te bundelen zodat ze geen carrousel op gang kunnen houden.

3. Slecht geïsoleerde woningen

Een andere manier om in de toekomst aan de stijgende energieprijzen te ontkomen is door het energieverbruik te beperken. Daarvoor moeten huizen wel goed geïsoleerd zijn. Vandaag verdwijnt nog te veel energie letterlijk door ramen en slecht geïsoleerde daken. Dat jaagt mensen – zeker met de huidige energieprijzen – niet alleen op enorme kosten, het is ook nog eens slecht voor het klimaat.

Met een CO₂-uitstoot van 12 megaton per jaar zorgen gebouwen voor een vierde van alle broeikasgasemissies waarvoor de Vlaamse overheid bevoegd is. 85 procent van die gebouwen zijn woningen. Met een gemiddelde oppervlakte van 132 vierkante meter en 1964 als gemiddeld bouwjaar behoren de Vlaamse gebouwen tot de grootste, oudste en meest energieverslindende in Europa.

Hoewel de Vlaamse overheid al jaren poogt om de renovatiegraad op te krikken met premies en renteloze leningen, is de renovatiesnelheid drie keer trager dan wat zou moeten. Jaarlijks zou 3 procent van het Vlaamse woningbestand energetisch gerenoveerd moeten worden, maar er wordt nog niet eens 1 procent gehaald.

Te veel mensen wonen daardoor vandaag in woningen met een laag comfort en met hoge energiekosten. Om tegen 2050 een nuluitstoot voor het totale Vlaamse woningbestand te kunnen realiseren, en op die manier ook de gevoeligheid aan prijs-schommelingen op de energiemarkt te beperken, moet er nu worden ingegrepen. De beleidsinstrumenten die vandaag worden gebruikt, leiden tot onvoldoende resultaat. De Vlaamse Regering moet daarom haar renovatiebeleid op een andere leest schoeien.

Het Vlaams Energie- en Klimaatagentschap (VEKA) schat de totale kostprijs van het energieneutraal maken van de Vlaamse gebouwen op 137 tot 145 miljard euro tussen nu en 2050. De gemiddelde prijs per renovatie naar een A-label bedraagt 52.000 tot 55.000 euro.

Gelet op de omvang van de uitdaging kan het best worden gedacht aan manieren van collectieve en georganiseerde renovatie, met mechanismen van voorfinanciering en 'on-bill repayment'. Op die manier kunnen ook huishoudens die niet over de investeringsmiddelen beschikken, hun woning energetisch renoveren. Ook verhuurders moeten veel sterkere incentives krijgen om noodzakelijke energetische ingrepen door te voeren.

4. Een subsidieverslaafde industrie

Tot slot is het belangrijk te wijzen op de talloze subsidies en kortingen die de Vlaamse energie-intensieve industrie krijgt in het kader van het Vlaamse klimaatbeleid. De vele subsidies maken de subsidiestroom naar de (energie-intensieve) industrie zeer onduidelijk en weinig transparant. Volgens onderzoek van onder meer de Bond Beter Leefmilieu (BBL) zou de energie-intensieve industrie naast kortingen op de nettarieven en openbardienstverplichtingen (cfr. supra), ook talloze andere energiekortingen krijgen.

In 2020 kregen de energie-intensieve bedrijven 140 miljoen aan compensatie voor indirecte emissiekosten, een subsidie die de meerkosten van de koolstofprijs in de elektriciteitsfactuur compenseert. De mogelijkheden voor energie-intensieve bedrijven om daarnaast gebruik te maken van bijkomende subsidies, aftrekposten en waarborgen zijn erg breed. Zeker bij de verhoogde investeringsaftrek, de subsidies voor warmte-krachtkoppeling en hernieuwbare energie, de vrijstelling van onroerende voorheffing, de doorstorting van bedrijfsvoorheffing en de aftrek voor risicokapitaal gaat het jaarlijks om enorm grote bedragen. Tegenover al die

aanmoedigingen staan te weinig bindende verplichtingen: de beleidsconvenanten zijn te vrijblijvend.

Die kortingen komen nog boven op de 29 miljoen gratis rechten die de energie-intensieve industrie in 2021 van de EU heeft gekregen. Met een koolstofprijs (ETS-prijs (ETS: emissions trading scheme)) van 60 euro betekent dat gratis rechten van bijna 1,75 miljard per jaar.

De vrijstellingen op nettarieven en openbardienstverplichtingen zorgen ervoor dat die kosten worden doorgeschoven naar de kleine afnemers, meer bepaald de gezinnen en kleine bedrijven (cfr. supra). Doordat bepaalde bedrijven ook nog miljoenen uit het Klimaatfonds krijgen om hun CO₂-kosten te compenseren, vloeien veel middelen die voor het verlagen van de energiefactuur van gezinnen kunnen dienen, naar de industrie. Die middelen kunnen nuttig worden gebruikt om woningen te isoleren of om het aandeel hernieuwbare energie op te krikken, dus voor maatregelen die naast een gunstig klimaateffect ook een gunstig effect hebben op de energiefactuur van huishoudens.

Bruno TOBBACK
Conner ROUSSEAU

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

- gelet op:
 - 1° het feit dat de energieprijzen door het dak gaan door een samenloop van omstandigheden op de internationale energiemarkten;
 - 2° de verschillende heffingen, taksen en openbaredienstverplichtingen die in de elektriciteitsfactuur zijn opgenomen, en de onduidelijkheid voor burgers over welke elementen deel uitmaken van de factuur en op welke manier ze worden doorgerekend;
 - 3° het feit dat in 2018 de totale maatschappelijke kostprijs voor het uitvoeren van de Vlaamse openbaredienstverplichtingen ongeveer 1,4 miljard euro bedroeg, exclusief btw;
 - 4° het feit dat een aanzienlijk deel van de elektriciteits- en aardgasfactuur van een gezin bestaat uit die verplichtingen;
 - 5° de ongelijke verdeling van die kosten tussen laagspanningsklanten, meer bepaald de gezinnen, zelfstandigen en kleine kmo's enerzijds, en de grote bedrijven die aangesloten zijn op het (kleine) deel van het hoogspanningsnet anderzijds;
 - 6° de vele openbaredienstverplichtingen, taksen en heffingen op elektriciteit, hoewel Vlaanderen naar een steeds grotere elektrificatie evolueert en wil evolueren;
 - 7° het feit dat de enige manier om zich duurzaam te beschermen tegen de hoge energieprijzen, erin bestaat investeringen te doen die energie besparen en eigen hernieuwbare energie opwekken;
 - 8° het feit dat er op maandbasis nog maar zo'n 2350 zonnepaneelinstallaties worden gelegd, wat vijf keer minder is dan in 2020, terwijl zonnepanelen net door de hoge energieprijzen rendabeler dan ooit zijn;
 - 9° het feit dat aan dit tempo voor heel 2021 amper 28.000 nieuwe zonnepaneelinstallaties zullen worden gelegd, een aantal dat ver onder het aantal zonnepanelen ligt dat nodig is om de Vlaamse doelstellingen rond zonne-energie te halen;
 - 10° het feit dat de groei van het aantal windturbines in 2021 maar een derde was in vergelijking met 2020 en dat het steeds moeilijker wordt om een vergunning voor windturbines te verwerven;
 - 11° het feit dat maar 4,6 procent van de bijna 3 miljoen woningen al voldoet aan het streefdoel voor energie-efficiëntie;
 - 12° het feit dat elk jaar gemiddeld 95.000 woningen grondig gerenoveerd zullen moeten worden om de doelstelling van klimaatneutraliteit tegen 2050 te behalen en de huishoudens resistenter te maken tegen internationale prijschommelingen op de energiemarkt;
 - 13° het feit dat recent onderzoek van de UGent heeft aangetoond dat de helft van alle huidige eigenaars zo'n diepgaande renovatie niet kan betalen, en dat een op de tien eigenaars daarvoor zelfs meer dan 50.000 euro te weinig heeft;
 - 14° het feit dat, om de klimaatdoelstellingen te behalen en de kwetsbaarheid van gezinnen tegenover prijsschokken op de energiemarkt te verminderen, het tempo waarin Vlaamse woningen gerenoveerd worden, moet worden verdrievoudigd;
 - 15° de vele middelen die vanuit het Klimaatfonds naar de energie-intensieve industrie vloeien, zonder dat daar veel voorwaarden aan worden verbonden;

- vraagt aan de Vlaamse Regering om:
 - 1° de energiefactuur duidelijker en transparanter te maken door de bedragen van de verschillende openbaredienstverplichtingen, heffingen en taksen duidelijk en begrijpbaar weer te geven;
 - 2° binnen haar bevoegdheden snel en structureel in te grijpen om onnodige kosten uit de energiefacturen van Vlaamse gezinnen te verwijderen door onder meer:
 - a) het systeem van financiering van openbaredienstverplichtingen grondig te herzien, met name door een groter deel van de kosten ten laste te leggen van de midden- en hoogspanningsgebruikers;
 - b) een groter deel van de middelen in het Klimaatfonds te reserveren voor het dekken van deze en andere netkosten, zodat ze uit de facturen kunnen verdwijnen. Elektrificatie maakt immers deel uit van het transitiebeleid, dat geen baat heeft bij het afremmen van investeringen in het stroomnet;
 - 3° op de langere termijn alle openbaredienstverplichtingen die passen in een beleid dat zuinig energiegebruik en het gebruik van hernieuwbare energie stimuleren, uit de stroomfactuur van de gezinnen te halen en te financieren uit ofwel de opbrengst van het ETS-systeem (ETS: emissions trading scheme), ofwel de algemene middelen die zijn uitgetrokken voor het klimaatbeleid;
 - 4° maatregelen te nemen om het vertrouwen van de burger in de rentabiliteit van zonnepaneelinstallaties te herstellen en om de realisatie van windturbines te versnellen;
 - 5° een groot deel van de middelen te heroriënteren naar een publiek gefinancierd fonds dat de energetische renovaties van private woningen prefinanciert en laat terugbetalen via een zogenaamd 'nul op de meter'-mechanisme;
 - 6° de huidige subsidies die uit het Klimaatfonds, alle andere fondsen én de algemene middelen vloeien naar de energie-intensieve industrie te re-evalueren op basis van hun bijdrage aan het halen van de klimaatdoelstellingen en de gerealiseerde vermindering van de uitstoot van broeikasgassen.

Bruno TOBBACK
Conner ROUSSEAU